

Pirkanmaan ympäristöohjelman toteutumisen seuranta ja arviointi vuonna 2014

Pirkanmaan ympäristöohjelman seurantatyöryhmä on tehnyt arvion teemojen 1) **kestävä yhdyskuntarakenne**, 2) **ympäristövastuullinen elinkeinotoiminta** ja 3) **ympäristötietoisuus** strategisten tavoitteiden toteuttamiseksi esitettyjen toimenpiteiden etenemisestä **vuoden 2013 loppuun mennessä**. Mukana on myös perusteluteksti (**sinisellä**). Vertailu on tehty lähtötilanteeseen (**vuosi 2011**).

Seurannassa on tehty arvio 30 toimenpiteen etenemistä viisiportaisella asteikolla (5 = erittäin hyvin, 4 = hyvin, 3 = keskinkertaisesti, 2 = vähäisesti, 1 = huonosti).

Teema 1 KESTÄVÄ YHDYSKUNTARAKENNE

Strateginen tavoite 1. Ehyt yhdyskuntarakenne saavutetaan hallitulla muutoksella.

- **Toimenpide 1: Luodaan eheyttämiseksi välineitä.**

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 4

Pirkanmaan maakuntakaavasuunnittelu sekä Tampereen kaupunkiseudun rakennesuunnittelu ovat käynnissä, ja molemmissa on voimakkaasti esillä eheän yhdyskuntarakenteen tavoittelu. Yleispiirteisiä linjauksia toteutetaan kokonaisyleiskaavoin, joita on käynnistetty kaupunkiseudulla kiitettävästi. Tietopohjaa kulttuuriympäristön ja luonnonympäristön arvoista on koottu maakuntamuseon v. 2013 avaamaan Siiri-tietokantaan sekä maakuntakaavan selvityksiin kulttuuriympäristöistä ja maakunnallisesta viherverkosta.

- **Toimenpide 2: Tehdään kevyestä liikenteestä ja joukkoliikenteestä varteenotettavia henkilöautoliikenteen vaihtoehtoja.**

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 3

Joukkoliikenteen sekä kävelyn ja pyöräilyn edistämiseen on sitouduttu hyvin etenkin kaupunkiseudun maankäyttöä ja liikennettä koskevissa suunnitelmissa ja ohjelmissa. Henkilöautoliikenteen kulkutapaosuuden kasvun taittuminen on jo myönteinen signaali, mutta kulkutapaosuuden pienentyminen edellyttää vielä lisää konkreettisia toimia.

- **Toimenpide 3: Sijoitetaan palvelut tarkoituksenmukaisesti suhteessa yhdyskuntarakenteeseen.**

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 3

Valmisteilla olevassa Pirkanmaan maakuntakaavan 2040 palveluverkkoselvityksessä keskeisiä teemoja ovat palveluiden saatavuus ja niiden saavutettavuus joukko- ja kevyellä liikenteellä. Lainsäädännöllisesti on purettu esteitä käyttää lähintä palvelua yli kuntarajojen. Julkisten ja yksityisten palvelujen integroimisesta on käytännön esimerkkejä. Arvosanaa heikentää palvelujen supistuminen etenkin harvaan asutuilla alueilla.

- Toimenpide 4: Turvataan kulttuuriympäristön arvojen säilyminen.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 2

Kulttuuriympäristöohjelmaa ei ole laadittu. Muut toimenpiteessä mainitut seikat ovat edistyneet: Pirkanmaan maakunnallisesti ja valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet sekä maakunnallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä on inventoitu, MASTRA-hankkeessa kehitetään maankäyttömerkintöjä, Adoptoi monumentti -ohjelma ja Rane-palvelu ovat toiminnassa ja hankerahoitusta on käytetty kulttuurisesti arvokkaiden kohteiden kunnostamiseen.

- Toimenpide 5: Vahvistetaan maakunnan viherverkkoa ja luonnon monimuotoisuutta luonnonsuojelun ja ympäristönhoidon keinoin sekä ottamalla käyttöön uusia välineitä.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 2

Maakunnallisen luonnon monimuotoisuusohjelman teko ei ole alkanut. Nykyiset suojelualuevaraukset on pääsääntöisesti toteutettu mutta verkoston täydennystarpeiden kartoittaminen ei ole toteutunut kuin suoluonnon osalta. METSO-ohjelman toteutus on edennyt hyvin, sen sijaan esim. vieraslajistrategian toteuttaminen on ollut vähäistä.

Strateginen tavoite 2. Pirkanmaa on edelläkävijä rakentamisen ja julkisten hankkeiden ympäristövastuullisessa ja ekotehokkaassa toteuttamisessa

- Toimenpide 1: Tehdään energiatehokkuudesta suunnittelu- ja rakentamistoiminnan lähtökohta.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 2

Oikeansuuntaisia avauksia on tehty, mutta kehitys on ollut melko maltillista. ECO2-ohjelman puitteissa on tuotettu työkaluja energiatehokkuuden edistämiseen. Energiatehokkuuden ehtoja tontinluovutuksessa ei ole yhtenäistetyksi käytössä. Uusiutuvan energian osuus on kasvanut esim. sähkön ja kaukolämmön tuotannossa, mutta rakennusten osalta ei ole eriteltyä tietoa.

- Toimenpide 2: Nostetaan rakentamisen ja julkisten hankkeiden materiaalitehokkuutta.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 2

Edistymisestä on pääosin yksittäisiä esimerkkejä. Puurakentamisen edistämisen mallialue on Vuoreksen Isokuusi. Energiaintensiivisten materiaalien tarpeettoman käytön arviointi on hankalaa. Ylijäämä- ja kierrätysmateriaalin käyttöä on selvitetty, ja toteutuneita käyttöesimerkkejä on muutama. Motivan materiaalikatselemusmallia ei ole systemaattisessa käytössä julkisilla tahoilla.

Strateginen tavoite 3. Yhdyskuntien tekninen toimivuus on turvattu.

- Toimenpide 1: Turvataan talousveden hyvä laatu ja riittävä saatavuus. Varmistetaan vesihuoltopalveluiden alueellinen toimivuus yli kuntarajojen, ylläpidetään verkostojen kuntoa ja ehkäistään tulviin liittyviä riskejä.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 2

Pirkanmaan vesihuollon kehittämissuunnitelman päivitystyötä on jatkettu. Joitain siirtoviemäri- ja yhdysvesijohtohankkeita on toteutunut. Tulvariskikartoituksen toimenpideosio on käynnissä. Verkostojen saneerausvelka on edelleen suuri ja edistystä ei näköpiirissä. Keskeisten puhdistamohankkeiden toteutuminen epäselvää mm. tehostetun typenpoiston osalta.

- Toimenpide 2: Tie- ja rataverkon liikennöitävyydestä huolehditaan ja kunnon heikkeneminen pysäytetään.
- Arvio toimenpiteen etenemisestä: 2

Väylänpidon rahoituksen vähentyessä määrärahoja on suunnattu pääteiden ja -ratojen kunnossapitoon. Pääteiden kunto on pystytty vielä turvaamaan, mutta vähäliikenteisen tieverkon kunto heikkenee edelleen.

- Toimenpide 3: Varmistetaan energia- ja jätehuollon sekä tietoverkkojen toimivuus koko maakunnassa.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 2

Laajakaistapeitto kohenee kohtuullista vauhtia, ja sitä on edistetty hanketoimin.

Teema 2 YMPÄRISTÖVASTUULLINEN ELINKEINOTOIMINTA

Strateginen tavoite 1. Pirkanmaan elinkeinotoiminta on ekotehokasta. Fossiiliset energialähteet on korvattu pääosin kotimaisilla uusiutuvilla polttoaineilla.

- Toimenpide 1: Yritykset kehittävät tuotteita, tuotantoprosesseja ja toimintoja hyödyntäen parasta käytettävissä olevaa teknologiaa ja osaamista.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 3

Erityisesti tuotantoprosesseja on kehitetty energiatehokkaammiksi, automaatiota lisätty ja hankittu uusinta teknologiaa. Yrityksiä on mahdollista tukea näissä investoinneissa.

- Toimenpide 2: Yritykset, yhteisöt ja kunnat ottavat käyttöön energiatehokkuuden parantamiseen kehitettyjä valtakunnallisia välineitä ja toimintamalleja.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 3

Energiakatselmustoiminta on ollut vireää, myös kunnat ovat olleet aktiivisia jo vuosien ajan. Energiatehokkuussopimusjärjestelmään on liittynyt jo merkittävä osa kunnista ja yrityksistä.

- Toimenpide 3: Lisätään uusiutuvaan energiaan perustuvaa energiantuotantoa ja edistetään uusiutuvan energian käyttöönottoa luontoarvoja vaarantamatta.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 3

Kunnalliset energialaitokset sekä yksityiset yritykset ja yhteisöt, jotka tuottavat itse tarvitsemansa lämmön, ovat investoineet uusiutuvaan energiaan ja samalla vähentäneet tai luopuneet kokonaan fossiilisen polttoaineen käyttämisestä. Toiminta on ollut aktiivista ja suunta kasvava.

Strateginen tavoite 2. Ympäristöliiketoiminnalla on merkittävä asema Pirkanmaan elinkeinotoiminnassa

- Toimenpide 1: Nostetaan alueen imagoa ekoteko-maakuntana.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 2

Ympäristöliiketoiminnan alat ovat olleet kasvussa. Cleantech on yksi maakunnan kärkialoista, ja sitä on edistetty useilla hankkeilla eri rahoitusinstrumenttien avulla. Korkean osaamisen tunnetuksi tekeminen, viennin ja kansainvälisten verkostojen edistäminen sekä investointien houkuttelemisen kaipaavat edelleen tukea, jotta Pirkanmaa erottuisi entistä selvemmin innovatiivisia ekotekoja tekevänä alueena.

- Toimenpide 2: Suunnataan tutkimusta vahvasti ympäristöliiketoiminnan ja sen osaamisen kehittämiseen.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 3

Tästä näkee ehkä vähemmän kuvauksia kuin mitä todellisuudessa on meneillään.

- Toimenpide 3: Luodaan markkinoita ympäristöystävällisille tuotteille ja palveluille sekä toimintaedellytyksiä ympäristöliiketoiminnalle.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 1

Tässä on vaikea havaita tapahtuneen juuri mitään vielä tähän mennessä.

Strateginen tavoite 3. Elinkeinotoiminnan ympäristökuormitus on vähentynyt merkittävästi

- Toimenpide 1: Maatalouden ravinnekuormitusta vähennetään olemassa olevien ja uusien keinojen tehokkaalla käytöllä.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 2

Kesken olevalla maatalouden ympäristötukikaudella vuonna 2013 uusien erityistukisopimuksien määrä oli lievästi kasvussa. Uusi kausi alkaa vuonna 2014. Uusia keinoja ei ole merkittävästi käytetty. Maatalouden aiheuttama typpi- ja fosforikuormitus aiheuttavat pääosan vesistöihin tulevasta hajakuormituksesta. Vesistöjen suojelun kannalta oleellista on saada hallintaan maatalouden ravinnekuormitus. Maatalouden aiheuttama hajakuormitus ei ole vähentynyt eikä vesistöjen tila parantunut.

- Toimenpide 2: Metsätaloustoimien ja turvetuotannon vesistökuormitusta vähennetään.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 3

Turvetuotannossa ollaan pääsemässä vaaditulle BAT-tasolle vanhojen alueiden osalta ja uusille alueille vesiensuojelutoimenpiteet tehdään lupien mukaan. Metsätalouden osalta on määritelty tehostetun vesienkäsittelyn alueet ja tehostetut vesiensuojelurakenteet osana kunnostusojitusta, kuten putkipadot, ovat selvästi yleistymässä osana hankekohtaista vesiensuojelua.

- Toimenpide 3: Vähennetään matkailun ympäristövaikutuksia ottamalla ympäristöarvot vahvasti esiin matkailun kehittämistyössä ja matkailussa.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 2

Luontoa, kulttuuria ja maaseutumatkailua markkinoidaan osana muita vetovoimatekijöitä. Matkailun ympäristövaikutuksiin on vaikutettu yksittäisillä hankkeilla. Pirkanmaalla ei ole omaa matkailun laatukriteeristöä. Matkailua kehittävässä työssä ympäristövastuun näkökulma ei ole ollut kovin näkyvässä roolissa.

Strateginen tavoite 4. Ekosysteemipalvelut on turvattu

- Toimenpide 1: Laaditaan Pirkanmaalle luonnon monimuotoisuus -ohjelma (LUMO-ohjelma).

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 1

Asia ei vuoden 2013 loppuun mennessä ole edennyt.

- Toimenpide 2: Metsäluonnon monimuotoisuuden säilymistä edistetään METSO-ohjelman mukaisesti.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 4

METSO-ohjelman toteutuminen on ollut ennakoitua parempaa. Tiedotusta on tehty laajasti. Suojelualueiden hoito ja ennallistaminen on ollut vähäisempää.

- Toimenpide 3: Pysäytetään luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen maatalousympäristöissä hoitamalla perinnebiotooppeja ja – maisemia.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 2

Kohteita on hoidettu ja maatalouden erityistukisopimuksia tehty: luonnon monimuotoisuuden pysäyttämiseen näillä keinoilla on kuitenkin kovin pitkä matka.

- Toimenpide 4: Turvataan suoekosysteemien toiminta suoluonnon monimuotoisuuden köyhtymisen estämiseksi ja ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 2

Turvetuotantoa koskeva vaihemaakuntakaava ei ole toiminut keinona turvata suoekosysteemejä, ja turpeenottohakemuksia kohdistuu edelleen arvokkaille soille. Soidensuojeluohjelmaa ollaan täydentämässä mutta tulokset eivät vielä näy.

Teema 3 YMPÄRISTÖTIETOISUUS

Strateginen tavoite 1. Ympäristötietoa tuotetaan ja välitetään monipuolisesti ja vuorovaikutteisesti. Ympäristötieto on kokonaisvaltaista ja saavuttaa kaikki pirkanmaalaiset.

- Toimenpide 1: Tuotetaan ja välitetään ympäristötietoa monipuolisesti.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 3

Toimenpiteessä mainittuja tavoitteita on kaikkia edistetty ainakin jossain määrin. Ympäristötietoa on ollut saatavilla niin fyysisissä kuin verkkovälitteisissä palveluissa. Palveluista tiedottamisessa ja verkostomaisen työskentelyn edistämässä on edelleen kehitettävää.

- Toimenpide 2: Käynnistetään suunnitelmallinen yhteistyö maakunnan korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja viranomaisten välillä ympäristötiedon tuottamiseen, käsittelemiseen ja välittämiseen.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 1

Suunnitelmallista yhteistyötä ei ole käynnistetty. Yhteistyö on hanke- ja tapauskohtaista.

- Toimenpide 3: Laaditaan ja otetaan käyttöön kestävän kehityksen (KEKE) suunnitelmat kaikissa Pirkanmaan perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen organisaatioissa henkilökuntaa, lapsia sekä lasten vanhempia osallistavalla tavalla.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 3

Suunnitelmat ovat käytössä Tampereen kaupungin perusopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa sekä jossain määrin muissa Pirkanmaan kunnissa. Toimintamallin järjestelmällinen laajentaminen on kuitenkin vielä toteuttamatta. Pirkanmaan ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmän on ottanut keke-suunnitelmatyön levittämisen vuoden 2014 työohjelmaansa.

- Toimenpide 4: Luodaan pirkanmaalaisille koululaisille ja päiväkotilaisille mahdollisuuksia tutustua oman kuntansa sekä maakunnan luonto- ja kulttuuriympäristökohteisiin.

Arvio toimenpiteen edistymisestä: 4

Mahdollisuuksia on runsaasti, eri asia on sitten, onko kunnilla resursseja hyödyntää niitä täysimääräisesti.

Strateginen tavoite 2. Pirkanmaalaiset ymmärtävät ympäristöasioiden tärkeyden ja sitoutuvat ympäristön hyvän tilan edistämiseen. Kansalaiset vaikuttavat ympäristöasioihin sekä henkilökohtaisella tasolla että yhteiskunnallisesti. Ympäristöosaaminen on maakunnan erityinen vahvuus.

- Toimenpide 1: Välitetään tietoa päättäjille ympäristönäkökulmasta.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 2

Päättäjille on välitetty tietoa pääasiassa ajankohtainen asiasisältö edellä (ohjelmat, strategiat, selvitykset, uudistukset). Systemaattinen ympäristönäkökulman esiin nostaminen ilman päätöksenteollista asiayhteyttä ei ole ollut aktiivista.

- Toimenpide 2: Kehitetään kansalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia ajankohtaisiin ympäristökysymyksiin ja –hankkeisiin.

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 2

Tampereen kaupunki on tehnyt kohtuullisesti työtä osallistumismahdollisuuksien edistämiseksi, mutta muun Pirkanmaan osalta tilanne ei ole yhtä hyvä. ELY-keskus hoitaa YVA-menettelyn yhteydessä asiat lainmukaisesti, mutta esimerkiksi SOME ei ole käytössä.

- **Toimenpide 3: Yhdistetään pirkanmaalaisten ympäristökasvatustoimijoiden ja alueen muiden aktiivisten toimijoiden voimavarat yhteisten ympäristöhankkeiden toteuttamiseksi.**

Arvio toimenpiteen etenemisestä: 2

Voimavaroja ympäristöhankkeiden toteuttamiseksi ei ole järjestelmällisesti pystytty yhdistämään, eivätkä eri toimijoiden roolit ympäristökasvatustoiminnassa ole riittävän jäsentyneitä. Yksittäisenä hankkeena menestyksekkäs on ollut vieraslajihanke Puutarhakarkulaiset kuriin (PUKURI), jonka talkoo- ja neuvontatapahtumat ovat tavoittaneet laajalti yleisöä.

Pirkanmaan ympäristöohjelman seurantatyöryhmän kokoonpano kesäkuussa 2014, jolloin arvio tehtiin, oli seuraava:

Pirkanmaan ELY-keskuksesta:

- erikoistutkija Ämer Bilaletdin (Y-vastuualue)
- tutkimusprofessori Tom Frisk (Y-vastuualue), puheenjohtaja
- ympäristöasiantuntija Marketta Hyvärinen (L-vastuualue)
- ylitarkastaja Soili Ingelin (Y-vastuualue)
- erikoissuunnittelija Heikki Kaipainen (Y-vastuualue)
- energia-asiantuntija Tenho Leinonen (E-vastuualue)
- ylitarkastaja Sirpa Lindroos (Y-vastuualue)
- tiestö- ja paikkatietoasiantuntija Tommi Merta (L-vastuualue)
- tiedottaja Mari Peltonen (viestintä)
- ylitarkastaja Mervi Virtanen (Y-vastuualue)
- kehittämisspäällikkö Matti Saura (Y-vastuualue)
- hallintokoordinaattori Pipsa Suominen (hallintoyksikkö)

Muista organisaatioista:

- kehitysjohtaja Heikki Haavisto (Länsi-Pirkanmaan koulutuskuntayhtymä)
- ympäristöneuvoja Tiina Hakala (Ekokumppanit Oy)
- maakunta-analyytikko Anniina Heinikangas (Pirkanmaan liitto)
- suunnitteluinsinööri Anne Mäkynen (Pirkanmaan liitto)
- aluesihteerin Juho Kytömäki (Pirkanmaan luonnonsuojelupiiri)
- kestävän kehityksen suunnittelija Sanna Huikuri (Tampereen kaupunki)
- edistämispalvelujen päällikkö Ari Lähtenmäki (Suomen metsäkeskus)
- ympäristöpäällikkö Markus Nissinen (Metsänomistajien liitto Länsi-Suomi).

Ryhmällä on työvaliokunta, johon kuuluvat Bilaletdin, Frisk (pj), Hakala, Heinikangas, Hyvärinen, Leinonen, Lindroos (siht.) ja Virtanen.